

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-38](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-38)

УДК 339.13-032.32

Микола АНАНЬСВ

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-9459-9522>

e-mail: ananyev.n@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті досліджено особливості функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності, а також вплив факторів, що сприяють цьому: геополітичні напруження, економічні коливання та системні ризики. Визначено елементи фінансового ринку: сукупність фінансових активів; систему фінансових установ (органи державного управління та контролю і ринкову фінансову інфраструктуру); технології укладання угод купівлі-продажу фінансових активів; сукупність операцій з купівлі-продажу фінансових активів. Проаналізовано сумарні активи українських комерційних банків з 2008 по 2021 рр. Відзначено, що структура активів банків України є досить різноманітною, і включає такі складові, як готівка, банківські вклади, кредитні портфелі, цінні папери, нерухомість та інші активи. Тому при аналізі активів банків важливо звертати увагу на їх структуру та якість, що може суттєво впливати на фінансові результати банків та загальну стабільність фінансової системи країни.

Ключові слова: фінансові ринки; глобальна нестабільність; фінанси; фактор; цінні папери.

Mykola ANANIEV

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

FEATURES OF FUNCTIONING OF FINANCIAL MARKETS UNDER CONDITIONS OF GLOBAL INSTABILITY

The article examines the peculiarities of the functioning of financial markets in conditions of global instability, as well as the influence of factors contributing to this: geopolitical tensions, economic fluctuations and systemic risks. The elements of the financial market are defined: the totality of financial assets; the system of financial institutions (state management and control bodies and market financial infrastructure); technologies for concluding agreements for the purchase and sale of financial assets; the totality of operations on the purchase and sale of financial assets. The total assets of Ukrainian commercial banks were analyzed from 2008 to 2021. It was noted that the structure of the assets of Ukrainian banks is quite diverse and includes such components as cash, bank deposits, loan portfolios, securities, real estate and other assets. Therefore, when analyzing bank assets, it is important to pay attention to their structure and quality, which can significantly affect the financial results of banks and the overall stability of the country's financial system.

In order to study the peculiarities of the functioning of financial markets in conditions of global instability, an analysis of the main factors that can affect the stability and risks of financial markets was carried out. The author of the article explored the role of global factors such as economic instability, political and geopolitical risks, trade conflicts, and national and international regulatory policies.

The main conclusions of the article show that financial markets are very sensitive to changes in the external environment and economic events, so risk management in financial markets is an extremely important task. The article noted the importance of an effective regulatory policy that can ensure stability and protection of financial markets from threats.

The importance of understanding the interrelationships between the financial and real sectors of the economy, as well as the impact of information technologies on financial markets, is emphasized. Research into these aspects can help improve risk management in financial markets and ensure their stability in a global context.

In general, the study contributes to the understanding of the complex and important issue of the functioning of financial markets in global conditions of instability, makes it possible to understand the main factors that affect the stability of financial markets, and emphasizes the need for an effective regulatory policy to ensure their stability and protection from various threats. The results of the study can be useful for economic researchers, risk management professionals, as well as for government and regulatory bodies in the field of finance.

Keywords: financial markets; global instability; finances; factor; securities.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В останні роки глобальна нестабільність стала однією з найважливіших проблем, яка впливає на розвиток світової економіки. Фінансові ринки в цьому контексті відіграють важливу роль, оскільки їхні реакції на глобальні виклики та кризи можуть мати серйозний вплив на економічну стабільність та безпеку країн.

Фінансові ринки є одними з найважливіших складових сучасної економіки, оскільки вони забезпечують доступ до капіталу для підприємств та домогосподарств, регулюють ціни на активи та дозволяють здійснювати різноманітні фінансові операції. Однак, в умовах глобальної нестабільності, фінансові ринки можуть стати джерелом значних ризиків для економічної стабільності та безпеки країн.

Дослідження особливостей функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності допоможе розкрити механізми, які впливають на зміну цін на активи, диверсифікацію портфелів, ризики та відносини між різними фінансовими інструментами. Таке дослідження може дати відповіді на питання, як

забезпечити стабільність фінансових ринків в умовах нестабільності, як ефективно управляти ризиками та як забезпечити економічну стабільність та безпеку країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вплив глобальної фінансової кризи на фінансові ринки, аналіз стану фінансових ринків в Україні та світі, виявлення основних причин кризи та формування рекомендацій щодо стабілізації ринку розглянуто в роботах Маліновської О. та Костіченко Н. [2]. Інтеграція фінансових ринків у контексті глобальної фінансової кризи та заходи для зниження ризиків, забезпечення стабільності на фінансових ринках досліджено Кошулько О. та Сідорчук Л. [3]. Вплив глобальної фінансової кризи на економіку України та фінансову систему країни, аналіз наслідків кризи на фінансових ринках України та заходи щодо підвищення стійкості фінансової системи висвітлено в роботах Вакуленко О., Юрченко Ю., Лепушинський В., Костіченко Н., Фомін О., Юдіна Ю. [4,5,6]. Аналіз глобальної фінансової нестабільності та її впливу на розвиток фінансових ринків України, взаємозв'язок між зовнішньоекономічними чинниками та фінансовими ринками України, аналіз системних ризиків та їх вплив на функціонування фінансових ринків України, особливості розвитку фондового ринку України в умовах глобальної нестабільності, аналіз ролі державного регулювання в управлінні ризиками на фінансових ринках України досліджено в роботах вітчизняних вчених Старовойта О., Ткачука М., Колесника О., Гаврилюка В., Кравченко І. [7, 8, 9, 10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень у напрямі функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності, невирішеним залишаються питання: впливу глобальних змін на стійкість фінансових ринків; питання як політичні та геополітичні ризики можуть впливати на фінансові ринки, і як управління цими ризиками може підвищити стійкість ринків. В подальших дослідженнях плануємо розглянути вплив інформаційних технологій на фінансові ринки, зокрема на забезпечення швидкого доступу до інформації та аналізу даних, і як це може допомогти в управлінні ризиками на ринку.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження особливостей функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності, а також вплив факторів, що сприяють нестабільності фінансових ринків, таких як геополітичні напруження, економічні коливання та системні ризики.

Виклад основного матеріалу.

Формування та функціонування фінансових ринків визначається процесами розподілу фінансових ресурсів за допомогою спеціальних інститутів. Основою фінансових ринків є фінансова система, яка, у свою чергу, виникає шляхом виділення фінансів як окремої сфери процесу суспільного відтворення. У міру суспільного поділу праці з розвитком торгівлі та функцій грошей різні економічні суб'єкти мають потреби та стимули до певної фінансової системи, включаючи різноманітні фінансові активи (або інструменти фінансової діяльності) та інститути.

Ці потреби проявляються у прагненні держави, суб'єктів господарювання та населення отримати:

- систему надійних та гнучких фінансових інструментів для прискорення розрахунків із зростанням товарообігу;
- умови та інститути реалізації функції накопичення в міру зростання заощаджень домогосподарств і суб'єктів господарювання;
- набір інструментів, за допомогою яких можна позичити гроші за меншою ціною;
- систему інститутів моніторингу стану фінансових відносин і функціонування спеціальних фінансових ринків, що формуються.

Таким чином, можна запропонувати наступне визначення фінансового ринку.

Фінансовий ринок – це сукупність форм прояву особливих фінансових відносин, які складаються між суб'єктами щодо формування та обміну фінансовими активами за допомогою певної інституційної інфраструктури.

Сутність фінансових ринків полягає в ефективному розподілі заощаджень між споживачами фінансових ресурсів через механізм обміну фінансовими активами за допомогою спеціальних інститутів.

Як і будь-які інші ринки (товарів, послуг, робочої сили тощо), фінансовий ринок має свою структуру і включає такі елементи:

А. Сукупність фінансових активів. До переліку таких активів традиційно відносять гроші в національній валюті, іноземних валютах, цінні папери, дорогоцінні метали, депозити, позики (рис.1). Проте в даний час стає складно розділити ці активи на окремі одиниці через взаємне перехресне проникнення активів один в одного.

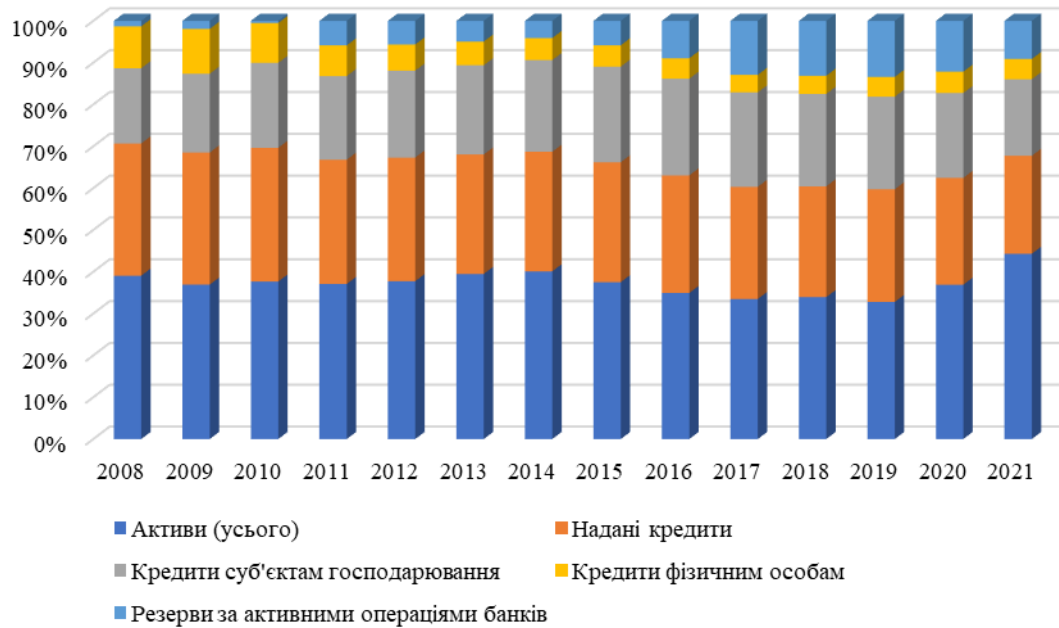

Рис. 1. Сумарні активи українських комерційних банків з 2008 по 2021 рр. (млн. грн.)
[складено автором за джерелом 1]

Станом на 31 грудня 2021 року, сумарні активи українських комерційних банків становили 1,99 трильйона гривень. Це на 11,6% більше, ніж на кінець 2020 року.

Варто відзначити, що структура активів банків України є досить різноманітною, і включає такі складові, як готівка, банківські вклади, кредитні портфелі, цінні папери, нерухомість та інші активи. Тому при аналізі активів банків важливо звертати увагу на їх структуру та якість, що може суттєво впливати на фінансові результати банків та загальну стабільність фінансової системи країни.

В. Система фінансових установ включає як органи державного управління та контролю (Центральний банк, Міністерство фінансів), так і ринкову фінансову інфраструктуру (комерційні банки, страхові компанії, фондові біржі, інвестиційні фонди тощо).

С. Технології укладання угод купівлі-продажу фінансових активів. В умовах глобалізації світових фінансів відбувається певна уніфікація цієї технології, яка дозволяє біржам, розташованим у різних країнах, координувати свою діяльність, а інвестори мають можливість підвищити варіативність інвестування. Водночас слід зазначити, що зросла частка угод із маржою, укладених із використанням позикових коштів.

Це призвело до збільшення ризику втрати коштів та необґрунтованого зростання вартості біржових активів (наприклад, нафти, золота тощо), спричиненого штучним завищенням попиту через позики та кредити.

Д. Сукупність операцій з купівлі-продажу фінансових активів. Цей елемент характеризує, перш за все, ступінь довіри до фінансового ринку з боку потенційних інвесторів. У зв'язку з цим ринок США знаходиться поза конкуренцією і демонструє позитивний приплив капіталу, особливо у разі виникнення кризових ситуацій у світі (наприклад, боргова криза в Греції, військові дії в Лівії, Сирії, Іраку тощо).

Історично фінансові ринки склалися як механізм взаємодії інвесторів (заощаджувачів) і споживачів капіталу за допомогою банківської системи. З часом інституційна структура фінансових ринків змінюється, включаючи нові фінансові установи та інструменти. Ефективність взаємодії інвесторів та емітентів залежить, насамперед, від стану фінансових інститутів та використовуваних інструментів, організаційних і технологічних умов, рівня розвитку законодавства у фінансовому секторі, ролі регуляторних органів. Здатність фінансових ринків залучати приватний капітал насамперед визначається їх інституційними механізмами. Залежно від поєднання цих факторів у конкретній країні та поточної конфігурації виділяють дві основні моделі фінансових ринків:

- Перша модель організації фінансових ринків передбачає широку участь населення та спеціальних інститутів як інвестора на ринках капіталу. Такий «підхід участі» характерний для США та Великобританії.

- Другий підхід до організації фінансових ринків фокусується на банківській системі. Цей тип фінансового ринку заснований на універсальних комерційних банках, які зберігають основну частину заощаджень у формі депозитів, і їх участь як покупців акцій і облігацій компанії. Ця модель фінансового ринку широко поширена в континентальній Європі (особливо в Німеччині), а також в Японії.

Англо-американська модель функціонування фінансового ринку (ринок капіталу з «широкою участю») характеризується такими особливостями:

1) емісійна діяльність корпорацій;

- 2) широке коло інвесторів;
- 3) високий рівень організації фондового ринку;
- 4) поділ банків на комерційні та інвестиційні.

Європейська модель організації фінансових ринків характеризується такими особливостями:

- 1) активна участь банків на ринках цінних паперів;
- 2) використання випуску облігацій як основного способу залучення капіталу на ринку цінних паперів;
- 3) активний контроль банками промислових компаній через акціонування. Розглянемо основні характеристики обох моделей (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльні характеристики європейської та англо-саксонської моделей фінансового ринку

Критерій	Європейська модель	Англо-саксонська модель
Відношення капіталізації до ВВП	80-100%	150-180%
Відношення активу балансу до ВВП	50-100%	150-300%
Система права	Нормативна	Прецедентна
Основні фінансові посередники	Банки	Небанківські організації
Кількість власників акцій	40-80% населення	50-70% населення
Роль держави	Активне державне регулювання економіки	Ліберальне регулювання економіки
Підхід до регулювання	Наявність одного глобального регулятора	Наявність окремого регулятора для кожного ринку

Перш за все, необхідно відзначити значно більш ризикований характер англосаксонської моделі. Співвідношення ринкової капіталізації до ВВП може досягати 180%, а банківських активів до ВВП – навіть 300%.

Перераховані критерії дозволяють інвесторам отримати значну позитивну різницю на зростаючому ринку, але в умовах кризи «глибина падіння» також збільшується. Деклароване на словах ліберальне регулювання ринку в умовах стабільності та зростання дає змогу зменшити бюрократичні бар'єри та полегшує рух коштів.

Одна з особливостей фінансових ринків України полягає в недостатньому розвитку ринку капіталу та інструментів інвестування. Це обмежує можливості фінансування для компаній та розвиток фінансового ринку в цілому. Другою особливістю є низький рівень довіри до фінансових установ та відсутність розвинутої системи захисту прав інвесторів, що може зменшити інвестиційний потенціал фінансового ринку.

Наступним фактором, який впливає на функціонування фінансових ринків в Україні в умовах глобальної нестабільності, є геополітичні напруження. У зв'язку з конфліктом на сході України та анексією Криму, інвестори та банки зі значними фінансовими ресурсами набули перспективу ризику, пов'язаного з вкладенням коштів в Україну. Це спричинило значний відтік капіталу та обмеження доступу України до джерел зовнішнього фінансування.

Системні ризики є іншим фактором, що впливає на функціонування фінансових ринків в Україні в умовах глобальної нестабільності. Системні ризики можуть виникнути як на макроекономічному рівні, так і на мікрорівні, наприклад, у зв'язку з крахом банків. Ці ризики можуть мати серйозний вплив на фінансову стабільність країни та вимагати від уряду та регуляторів фінансового ринку прийняття невідкладних заходів для запобігання дестабілізації ринку.

Одним з найбільш відчутних чинників глобальної нестабільності є зміни в економічній та політичній сферах великих країн світу, таких як США, Китай, ЄС, які можуть мати значний вплив на фінансові ринки України. Наприклад, зміни у політиці США щодо торгівлі з Китаєм можуть призвести до зменшення споживчого попиту на товари та послуги в Україні, що може призвести до зниження валютного курсу та збільшення інфляції.

Також нестабільність на фінансових ринках може бути спричинена системними ризиками, такими як ризики управління, ризики ліквідності, які можуть призвести до зниження довіри до фінансових установ та зменшення ліквідності ринку.

Також важливим є рівень розвитку фінансових технологій в Україні. З одного боку, це може бути перевагою в умовах глобальної нестабільності, оскільки дозволяє проводити операції швидко та ефективно. Але з іншого боку, недостатній розвиток фінтеху може стати перешкодою для ефективного функціонування фінансових ринків в умовах нестабільності.

Дослідження особливостей функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності є дуже актуальним завданням в контексті сучасної економіки України. Результати такого дослідження можуть бути корисними для регуляторів фінансового ринку, інвесторів та підприємців, які займаються фінансовими операціями в Україні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

З метою дослідження особливостей функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності було проведено аналіз основних факторів, які можуть впливати на стійкість та ризики фінансових ринків. Автор статті досліджував роль глобальних факторів, таких як економічна нестабільність, політичні та геополітичні ризики, торгові конфлікти, а також національну та міжнародну регуляторну політику.

Основні висновки статті показують, що фінансові ринки є дуже чутливими до змін зовнішнього середовища та економічних подій, тому управління ризиками на фінансових ринках є надзвичайно важливим завданням. В статті було відзначено важливість ефективної регуляторної політики, яка може забезпечити стійкість та захист фінансових ринків від загроз.

Наголошено на важливості розуміння взаємозв'язків між фінансовими та реальними секторами економіки, а також впливу інформаційних технологій на фінансові ринки. Дослідження цих аспектів можуть допомогти вдосконалити управління ризиками на фінансових ринках та забезпечити їх стабільність у глобальному контексті.

В цілому, дослідження сприяє розумінню складного і важливого питання функціонування фінансових ринків у глобальних умовах нестабільності, дає змогу зрозуміти основні фактори, які впливають на стійкість фінансових ринків, та підкреслює необхідність ефективної регуляторної політики для забезпечення їх стійкості та захисту від різних загроз. Результати дослідження можуть бути корисними для економічних дослідників, фахівців з управління ризиками, а також для урядових та регуляторних органів у сфері фінансів.

Література

1. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
2. Malynovska, O., & Kostiuchenko, N. (2018). The Financial Markets in the Context of the Global Financial Crisis. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 244, 5-12.
3. Koshulko, O., & Sydorchuk, L. (2020). Analysis of Financial Market Integration in the Context of Global Financial Crisis. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 28(2), 181-191.
4. Vakulenko, O., & Yurchenko, Y. (2018). The Impact of the Global Financial Crisis on Emerging Financial Markets: The Case of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2), 26-31.
5. Lepushynskiy, V., & Kostiuchenko, N. (2016). The Impact of the Global Financial Crisis on the Ukrainian Financial System. *Investment Management and Financial Innovations*, 13(3), 267-276.
6. Fomin, O., & Yudina, Y. (2020). The Role of Financial Markets in the Global Economy: Challenges and Opportunities. *Journal of International Studies*, 13(2), 117-131.
7. Старовойт, О. Я., Ткачук, М. М. (2016). Глобальна фінансова нестабільність: проблеми та перспективи розвитку фінансових ринків України. *Наукові записки. Серія: Проблеми методології та організації наукових досліджень*, 27(2), 50-56.
8. Колесник, О. А. (2017). Аналіз впливу зовнішньоекономічних чинників на фінансові ринки України. *Економіка: реалії часу*, 4(29), 86-91.
9. Гаврилюк, В. А. (2018). Дослідження впливу системних ризиків на функціонування фінансових ринків України. *Наукові записки. Серія: Економіка*, 29(1), 16-21.
10. Кравченко І. М. (2019). Роль державного регулювання в управлінні ризиками на фінансових ринках України. *Економіка та держава*, 5, 32-36.

References

1. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Elektronnyi resurs] : ofitsiyni sait. - Rezhym dostupu: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
2. Malynovska, O., & Kostiuchenko, N. (2018). The Financial Markets in the Context of the Global Financial Crisis. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 244, 5-12.
3. Koshulko, O., & Sydorchuk, L. (2020). Analysis of Financial Market Integration in the Context of Global Financial Crisis. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 28(2), 181-191.
4. Vakulenko, O., & Yurchenko, Y. (2018). The Impact of the Global Financial Crisis on Emerging Financial Markets: The Case of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2), 26-31.
5. Lepushynskiy, V., & Kostiuchenko, N. (2016). The Impact of the Global Financial Crisis on the Ukrainian Financial System. *Investment Management and Financial Innovations*, 13(3), 267-276.
6. Fomin, O., & Yudina, Y. (2020). The Role of Financial Markets in the Global Economy: Challenges and Opportunities. *Journal of International Studies*, 13(2), 117-131.
7. Starovoit, O. Ya., Tkachuk, M. M. (2016). Hlobalna finansova nestabilnist: problemy ta perspektyvy rozvytku finansovykh rynkiv Ukrainy. *Naukovi zapysky. Seriya: Problemy metodolohii ta orhanizatsii naukovykh doslidzhen*, 27(2), 50-56.
8. Kolesnyk, O. A. (2017). Analiz vplyvu zovnishnoekonomichnykh chynnykiv na finansovi rynky Ukrainy. *Ekonomika: realii chasu*, 4(29), 86-91.
9. Havryliuk, V. A. (2018). Doslidzhennia vplyvu systemnykh ryzykiv na funktsionuvannia finansovykh rynkiv Ukrainy. *Naukovi zapysky. Seriya: Ekonomika*, 29(1), 16-21.
10. Kravchenko I. M. (2019). Rol derzhavnoho rehuliuвання v upravlinni ryzykamy na finansovykh rynkakh Ukrainy. *Ekonomika ta derzhava*, 5, 32-36.